

Καθιερώτο το ουσιώδες ή ισοδυναμία των νομοθετικών σωματίων επί της νομοθετικής παραγωγής, εάν δὲ λάβη τις ὑπ' ὄψιν οὐκ ἡ γερούσια ἦτο κατ' ἐξοχὴν ὄργανον τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἐπὶ πλέον εἶχε καὶ τὸ δικαίωμα τῆς κυρώσεως τῶν νόμων, εἶναι ἐμφανῆς ἡ ἐξέχουσα θέσις αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν νομοθετικῶν ζητημάτων. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀνῆκεν εἰς τὸν βασιλέα, ἐνηργεῖτο δὲ διὰ τῶν παρ' αὐτοῦ διοριζομένων ὑπουργῶν (ἀρθρ. 20). Δεδομένου, ὅτι, κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844, τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα ἦτο ἀγνωστον, τὸ δικαίωμα τοῦ βασιλέως τοῦ διορίζειν τοὺς ὑπουργοὺς ἦτο ἀπεριόριστον, ὅπως καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ παύειν αὐτούς. Οἱ ὑπουργοὶ ἦσαν ὑπεύθυνοι μόνον ποινικῶς, ὁπότε κατηγοροῦντο ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ ἐδικαζόντο ὑπὸ τῆς γερούσιας (ἀρθρ. 83, 84). Καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844, ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα Συντάγματα, περιείχε διατάξεις προστατευτικὰς τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, αἱ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἦσαν ἀκριβῆς ἀντιγραφῆ ἔκ τοῦ Συντάγματος τῆς Τροικίης.

Παρ' ὅλην τὴν ὑπεροχὴν, τὴν ὁποίαν ἀνεγνώριζε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 εἰς τὸν μοναρχικὸν παράγοντα, ἐν τούτοις ὁ βασιλεὺς Ὁθων συχνὰ παρεβίβριεν αὐτό. Ἀπολυταρχικὰς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, εἶχε δημιουργήσει ἰσχυρὰν ἀντιπάθειαν κατ' αὐτοῦ. Αἱ ἐπιμβάσεις αὐτοῦ, ἰδίως κατὰ τὰς ἐκλογὰς πρὸς νόθουσαν τὸ φρονήμα τῶν ἐκλογέων, βαθέως ἐπλήγωσαν τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Ἑλληνος, ἡ διαρκῶς δὲ ἐξογκουμένη κατ' αὐτοῦ ἀντίρρηση κατέληξεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1862, ἡ ὁποία ἐθῆκε τέρατα εἰς τὴν δυναστείαν τοῦ Ὁθωνος. Ὁ ἐπανάστασις κατὰ συνέταξιν, κατὰ τὴν νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1862, ψήφισμα, δι' οὗ καθιεροῖτο ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνος καὶ ἡ ἀντιβασιλεία τῆς Ἀμαλίας, συνιστάτο προσωρινὴ βουβέρνησις, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Δημητρίου Βούλγαρη, Κωνσταντίνου Κανάρη καὶ Βενιζέλου Ρούσου, καὶ συνεκαλεῖτο ἐθνικὴ συνέλευσις πρὸς σύνταξιν τῆς πολιτείας καὶ ἐκλογὴν ἡγεμόνων.

Ἡ κοινοβουλευτικὴ μοναρχία. Ἡ προσωρινὴ κυβερνήσις συνεκάλεσε, συμπρόσως πρὸς τὸ ψήφισμα, ἐθνοσυνέλευσιν, ὧς οὐκ ἔστι ἐν αὐτῇ θὰ ἀντιπροσωπευθῶν ὅχι μόνον οἱ ἐν Ἑλλάδι εὐρισκόμενοι Ἑλληνες πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Ἡ οὕτω συγκροτηθεῖσα συνέλευσις, ὀνομασθεῖσα «Β' ἐν Ἀθήναις Ἑθνικῆ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις», συνήλθεν ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Δεκεμβρίου 1862. Κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 22 Ἰανουαρίου ἐκήρυξε παμψηφεί τὸν ἑλληνικὸν θρόνον ἐν κηρείᾳ καὶ ἐνέκρινε τὴν ὑπὸ τοῦ λαοῦ γενομένην ἐκλογὴν ὡς βασιλέως τοῦ ἡγεμονόπουδος Ἀλφρέδου. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἤρρηθη νὰ ἀποδεχθῆ τὸ ἑλληνικὸν στέμμα, ἡ συνέλευσις, κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 18 Μαρτίου 1863, ἐκινήθη παμψηφεί τὸν πρίγκηπα τῆς Δανίας Γεώργιον... συνταγματικὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸ ὄνομα Γεώργιον Α' βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, διὰ δὲ τὸ ψήφισμα τῆς 15 Ἰουνίου 1863, «διερμηνεύουσα τοὺς πόθους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἵνα ἰδῆ τὴν Α. Μ. τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων ἀναλαμβάνοντα τὸ ταχύτερον τὴν συνταγματικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν», ἐκήρυξεν ἐνήλικον τὸν βασιλέα, καίπερ οὗτος δὲν εἶχε συμπληρώσει τὸν 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Χαρακτηριστικὸν τοῦ κρατούντος ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει πνεύματος, ἀλλὰ καὶ ἐνδεικτικὸν τοῦ μελλόντος πολιτεύματος, ὑπέβη τὸ ψήφισμα τῆς 9 Ὀκτωβρίου 1863 περὶ ὀρκωμοσίας καὶ δικαιωμάτων τοῦ βασιλέως, καθ' ὅτι: «ὁ βασιλεὺς εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς κυρώσεως τῶν νομοθετημάτων τῆς συνέλευσεως πλην τοῦ Συντάγματος...» (ἀρθρ. 2). «Ἡ ἰσχύς τοῦ παρόντος ψηφίσματος παύει μετὰ τὴν παρὰ τοῦ βασιλέως ὑπογραφήν τοῦ παρὰ τῆς ἐθνικῆς συνέλευσεως συναχθέντος πολιτεύματος καὶ τὸν ἐπὶ τούτου ὄρκον αὐτοῦ...» (ἀρθρ. 3). Κατάδηλος εἶναι ἐντεῦθεν ἡ θέλησις τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ὅπως διατηρηθῆ ἡ σὺν τῇ ἰδίᾳ, ὡς ἀντιπροσώπων τοῦ κυριάρχου λαοῦ, ἅπασαν τὴν συντακτικὴν ἐξουσίαν. Τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν ἀνεγνώρισε καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς διὰ τῆς ἐνώπιον τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 19 Ὀκτωβρίου 1863, ἀναγνωσθεῖσης προκηρῦξεως αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἀρχομένης διὰ τῆς φράσεως: «Ἀναβαίνων τὸν θρόνον, ἐφ' ὃν με ἐκάλεσεν ἡ ψήφος ὑμῶν...». Ἡ ἐθνοσυνέλευσις, ἀποῦ ἐλαφίστη πλέον τοῦ ἔτους ἐπὶ τῆς καταρτίσεως τοῦ Συντάγματος, ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη διὰ τῆς ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως τῇ 17 Νοεμβρίου 1864.

Διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 καθιερώθη ὡς πολιτεία ἡ τῆς Ἑλλάδος ἡ κοινοβουλευτικὴ μοναρχία, δι' ὅπως ἄλλως ἐχαρακτηρίσθη, ἡ «ἐκτελεστικὴ δημοκρατία» ἢ «δημοκρατικὴ βασιλεία». Ὁ βασιλεὺς μένει καὶ κατὰ τὸ πολιτεία τοῦ 1864 ὡς ὁ ἀνώτατος ἄρχων, ὅχι ὁμοῦ καὶ ὡς ὁ ἀνώτατος ὄργανον. Ἀνώτατον ὄργανον εἶναι ὁ λαός, ἀπὸ τῆς κυριαρχικῆς θέλησεως τοῦ ὁποῖου ἐκπηγάθουν ἅπασαι αἱ ἐξουσίαι, ὅπως ρητῶς ἀναφέρει τὸ ἀρθρὸν 21 τοῦ Συντάγματος. Κατὰ τὸ προηγούμενον Σύνταγμα τοῦ 1844 πηγὴ ὄλων τῶν

ἐξουσιῶν ἦτο ὁ μονάρχης, περιοριζόμενος ὡς πρὸς τὴν ἐνάσκησιν ἐνῶπιον αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον ἦτο ἔργον αὐτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ. Ἀντιθέτως, κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, κυρίαρχος εἶναι ὁ λαός, ὁ ὁποῖος ἀυτοπεριορίζεται ὑπὸ τοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἔργον αὐτοῦ τοῦ λαοῦ. Κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 ὑπῆρχε τεκμήριον ἀρμοδιότητος ὑπὲρ τοῦ μονάρχου, ἐνῶ κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 τὸ τεκμήριον τοῦτο ὑπάρχει ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. «Ὁ βασιλεὺς (κατὰ τὸ ἀρθρὸν 44 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 δὲν εἶχε ἄλλας ἐξουσίας εἰμὴ ὅσας τῶ ἀπόνεμουσ. ρητῶς τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ συνάδοντες πρὸς αὐτὸ νόμοι». Κατὰ δὲ τὸ ἀρθρὸν 107 τοῦ ἰδίου Συντάγματος, ἡ ἀναθεώρησις αὐτοῦ ὡς περὶ τὰς μὴ θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ ἀποφαίεται δι' ἰδίαν πράξεω τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ λαοῦ. Ὡς ἐκδήλωσις περαιτέρω τῆς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 καθιερωμένης λαϊκῆς κυριαρχίας εἶναι καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνώρισις τῆς ἀρχῆς τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας. Κατὰ τὸ ἀρθρὸν 66, «ἡ βουλή σύγκειται ἐκ βουλευτῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἐχόντων δικαίωμα πρὸς τούτου πολιτῶν δι' ἀμέσους. καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας...». Ὁ χαρακτὴρ δὲ ἐν γένει τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 εἶναι καθ' ὁλοκλήριον δημοκρατικὸς.

Ὅπως καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα Συντάγματα. οὕτω καὶ κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 καθιεροῖται ἡ ἀρχὴ τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν, ἡ ὁργάνωσις ὁμοῦ αὐτῶν καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις τῶν ἐρρυθμισθῶσαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι ἐμφανῆς ἡ ὑπεροχὴ τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας. Κατὰ τὸ ἀρθρὸν 22 τοῦ Συντάγματος «ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βουλῆς». Ἐλλείπει τοιοῦτοτρόπως ὁ τρίτος νομοθετικὸς παράγων τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844, ἡ Γερουσία, ἡ ὁποία, λόγω τοῦ τρόπου τῆς συγκροτήσεώς της, ἦτο ὄργανον προσωπικῶν τοῦ μονάρχου. «Τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως τῶν νόμων ἀνήκει εἰς τὴν βουλήν καὶ τὸν βασιλέα, ὅστις ἐνάσκει τοῦτο διὰ τῶν ὑπουργῶν» (ἀρθρ. 22). Κατ' οὐσίαν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὴν λαϊκὴν ἀντιπροσωπείαν, δεδομένου, ὅτι μετὰ τὸ σύστημα τῆς κατὰ τὸ Σύνταγμα ἀναπτυχθείσης κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως οἱ ὑπουργοὶ δὲν ἦσαν πρόσωπα ἐκλεκτὰ τὸν βασιλέως, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας. Ὁ βασιλεὺς διετήρησε καὶ ἐδῶ τὸ δικαίωμα τῆς κυρώσεως τῶν ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφισθέντων νόμων, ὅπως καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον Σύνταγμα, ὅχι ὁμοῦ καὶ τῶν ὑπὸ τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας ἀναθεωρουμένων διατάξεων τοῦ Συντάγματος, τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἀναγνωρισθείσης ρητῶς ὡς δικαιώματος ἀποκλειστικοῦ τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας. «Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀνῆκε εἰς τὸν βασιλέα, ἐνεργεῖται δὲ διὰ τῶν παρ' αὐτοῦ διοριζομένων ὑπουργῶν» (ἀρθρ. 27). Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 ἐπέλαβεν ἀκριβῶς ἐν τούτῳ τὴν διάταξιν τοῦ ἀρθροῦ 20 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844, ἀλλ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἐπλήθυνεν οὐσιωδῶς μεταβολὴ διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος. Κατὰ τὴν σύνταξιν ἀκόμη τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 ἐπρωτάθη ἡ υιοθέτησις ρητῆς συνταγματικῆς διατάξεως περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ κοινοβουλευτικοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος. Καὶ δὲν ἐγένετο μὲν ἀποδεκτὴ ἡ πρόταξις αὕτη, τὸ σύστημα ὁμοῦ ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐφηροδόθη σταθερῶς ἀπὸ τοῦ 1875 καὶ ἐφεξῆς διὰ τῆς διακηρυχθείσης ὑπὸ τοῦ Χαριλάου Τρικοῦπη ἀρχῆς τῆς «δεσφωμένης», καθ' ἣν ὡς ἀπαραίτητον προσοτὸν τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως διοριζομένων ὑπουργῶν ἀπρητεῖτο ἡ πρὸς αὐτοὺς δεδηλωμένη ἐμπιστοσύνη τῆς βουλῆς. Ὅσον δὲ καὶ ἂν. κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, δὲν ἐτηρήθη καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἐκτασιν ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἐν τούτοις τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ τῶν ὑπουργῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως οὐσιωδῶς περιορίσθη. Διότι ὁ βασιλεὺς δὲν ἦτο ἀπολύτως ἐλεύθερος νὰ ἐνάσκησιν τὸ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 31 ἀπονέμεινον αὐτῷ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ τῶν ὑπουργῶν, ἀλλ' ἔπρεπε ἐν τῷ διορισμῷ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν θέλησιν τῆς πλειοψηφίας τῆς βουλῆς. Δὲν ἠδύνατο ἐπὶ πλέον νὰ διατηρηθῆ εἰς τὴν ἀρχὴν κυβερνήσιν στερεθεῖσαν τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς βουλῆς, ἐκτός ἐάν προεβαινε δι' αὐτῆς εἰς τὴν διάλυσιν τῆς βουλῆς, ὁπότε ἐκαλεῖτο ὁ λαός εἰς ἐκλογὰς διὰ νὰ λύσῃ τὴν προκύψασαν διαφορίαν μεταξὺ πλειοψηφίας τῆς βουλῆς καὶ κυβερνήσεως. Ἐφ' ὅσον, ἐπομένως, ὁ βασιλεὺς ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐνάσκη τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν δι' ὑπουργῶν ὑπευθύνων ἐνώπιον τῆς βουλῆς, εἶναι εὐνόητον ὅτι καὶ ἡ ἐνάσκησις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἦτο κατ' οὐσίαν ἔργον τῆς λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας ἢ τοῦλάχιστον ἐτέλετο ὑπὸ τὸν ἐλεγχον αὐτῆς. Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἀνεγνωρίσθη ἐντονώτερον ὑπὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864. Εἶναι ἀληθές, ὅτι καὶ κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 καθιεροῖται ἡ ἰσοβιότης τῶν δικαστῶν, ἐν τούτοις ρητῶς ἐδηλοῦτο τότε, ὅτι ἡ δικαιοσύνη πηγάζει ἀπὸ τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος καὶ διώριζε τοὺς δικαστάς. Ἡδῶν, κατὰ τὸ ἀρθρὸν 87, «ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ δικαστῶν διοριζομένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως κατὰ τὸν νό-

μον». Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 διετήρησε τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844, ὡς μόνον δὲ νεοτερισμὸν εἰσήγαγε τὸν θεσμόν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς σώματος συμβουλευτικοῦ, ἔχοντος ὡς ἀποστολὴν τὴν παρασκευὴν καὶ βάζανον τῶν νομοσχεδίων. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεσμός οὗτος δὲν ἐλειτοῦρησε, διότι, καθ' ἣν εἶχεν ἐξουσιοδότησιν ἐκ τοῦ Συντάγματος (ἀ.θρ. 108), ἡ βουλὴ κατήργησε τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας διὰ τοῦ νόμου ΡΙΒ' τῆς 25 Νοεμβρίου 1865.

Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 ἴσχυεν ἀμετάβλητον μέχρι τοῦ 1911. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἰσχύος του πολλάκις ὑπεστηρίχθη ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναθεωρήσεώς του, ἀλλ' αἱ σχετικαὶ προτάσεις, ἐντελῶς μεμωμέναι, ἔμειναν ἀτελεσφόρητοι. Ὁ ἀτυχῆς ὁμοῦ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897, ἡ μετέπειτα ἐσωτερικὴ κακοδαιμονία καὶ κακοδιοικήσις, ἡ ἀρξαιμένη ὑπὸ τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου ἐξόντωσις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῶν τουρκοκρατουμένων χωρῶν, αἱ διαρκεῖς ταπεινώσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἀπομόνωσις αὐτῆς ἀπὸ διεθνῶν ἀπόψεως ἐγέννησαν σφοδρὰν ἀγανάκτησιν παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἰδίως παρὰ τῷ στρατῷ, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ ἐκρηξις τῆς στρατιωτικῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1909. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη, ἐφύρασε εὐμενῆ ἀπήχησιν εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, ἔλξηε διὰ τῆς συγκλήσεως, κατὰ παράβασιν τοῦ ἀρθροῦ 107 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, διπλῆς ἀναθεωρητικῆς βουλῆς πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος. Αἱ ἐκλογαὶ πρὸς ἀνάδειξιν τῆς ἀναθεωρητικῆς βουλῆς προεκκηρύχθησαν διὰ τὴν 8ην Αὐγούστου 1910, ὡς ἡμέρα δὲ συγκλήσεως αὐτῆς ὠρίσθη ἡ 1 Σεπτεμβρίου ἰδίου ἔτους. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων συνεδριάσεων τῆς διπλῆς ἀναθεωρητικῆς βουλῆς κατεδείχθη ἡ ἀδυναμία τῆς ὁμαλῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος, καὶ τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1910, τῇ εἰσηγήσει τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ Ἑλ. Βενιζέλου, ὁ βασιλεὺς διέλυσε διὰ βασιλικὸν διάταγμα τὴν ἀναθεωρητικὴν βουλήν, πρὶν ἢ αὕτη δυνηθῆ νὰ ἐπιληφθῆ τοῦ ἀναθεωρητικοῦ τῆς ἐργασίας. Διὰ τοῦ ἰδίου διατάγματος προεκκηρύχθησαν διὰ τὴν 28 Νοεμβρίου αἱ ἐκλογαὶ πρὸς ἀνάδειξιν νέας διπλῆς ἀναθεωρητικῆς βουλῆς, ὠρίσθη δὲ ἡμέρα συγκλήσεως αὐτῆς ἡ 8η Ἰανουαρίου 1911. Ἡ νέα αὕτη ἀναθεωρητικὴ βουλὴ, ὀνομασθεῖσα Β' Ἀναθεωρητικὴ βουλὴ, ἐντατικῶς ἐργασθεῖσα ἐτελείωσε τὸ ἀναθεωρητικὸν τῆς ἐργασίας τὴν 20 Μαΐου 1911, ἀπὸ τῆς 1 δὲ Ἰουνίου 1911 ἤρξατο ἡ ἰσχύς τῶν νέων ἀναθεωρητικῶν διατάξεων. Διὰ τῆς γενομένης ἀναθεωρήσεως τοῦ 1911 δὲν μετ βλήθη ἡ μορφή τοῦ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 καθιερωθέντος πολιτεύματος, ὠρισμένα μόνον μὴ θεμελιώδεις διατάξεις αὐτοῦ ἐτροποποιήθησαν, εἰσήφθησαν δὲ καὶ νῆαι τοιαῦται, ἀναποκρινόμενα εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τότε ἐποχῆς καὶ πρὸς πληρῶσιν τῶν ἐλλείψεων, τὰς ὁποίας ἡ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 πείρα εἶχε καταδείξει. Οὕτω προεβλήθη ἡ σύστασις κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν πρὸς ἐπεξεργασίαν τῶν νομοσχεδίων, ἡ πλουσιεὺθῆ ἡ διαδικασία τῆς νομοθετικῆς παραγωγῆς εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις, ἀπεκλεισθῶσαν οἱ ἐν ἐνεργείᾳ στρατιωτικοὶ ἐκ τῆς ἐνεργου πολιτικῆς, καθιερώθησαν ἀσυμβίβαστα τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος πρὸς ὀρισμένας ἰδιωτικὰς θέσεις, κατοχυρώθη διὰ μειζῶνων ἐγγυήσεων ἡ ἀνεξαρτησία τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ἐπανεισηγήθη ὁ θεσμὸς τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ὡς διοικητικὸν δικαστηρίου καὶ πρὸς ἐπεξεργασίαν τῶν προτάσεων νόμων καὶ τῶν κανονιστικῶν διαταγμάτων, ἐθεσπίσθη ἡ μονιμότης τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων, ἡσφαλισθῶσαν εὐρύτερον τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα, ὡς ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία, τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφ' ἑρσθαι καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταρτίζεσθαι, ἐρρυθμίσθη τελειότερον ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου καὶ ἡ ἐκπαίδευσις, καταστάσῃς ὑποχρεωτικῆς καὶ δωρεᾶς εἰς στοιχειώδους τοιαύτης, διηκολύνθη δὲ καὶ ἡ λύσις τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος διὰ τῆς συμπληρώσεως τῶν περὶ ἰδιοκτησίας διατάξεων τοῦ ἀρθροῦ 17. Χαρακτηριστικόν εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ 1911 ὑπεβλήθησαν καὶ προτάσεις εἰσαγωγῆς δευτέρου νομοθετικοῦ σώματος καὶ τοῦ δημοψηφίσματος, αἱ ὁποιαὶ ὁμοῦ ἔμειναν εἰς τὸ σταθὸν τῶν συζητήσεων.

Μετὰ τὴν γενομένην ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 κατὰ τὸ 1911 καὶ ὑπὸ τὴν κυβερνήσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου ἰδρυθέντος κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, ἀνεπτύχθη γενικὴ ἀναδημιουργία ἐν τῇ νομοθεσίᾳ καὶ ἐν τῇ διοικήσει καὶ ἀνασυνεστάθη ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς χώρας, οὕτως ὥστε νὰ διενεργηθῶν νικηφόρος οἱ δύο Βαλκανικοὶ πόλεμοι. Τὰ ἐνασχλητὰ ὁμοῦ πολεμικὰ γεγονότα τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1914 ἀνέκοψαν τὴν προοδευτικὴν δρᾶσιν, καὶ, ἐκ τῆς διαφωνίας τοῦ τότε βασιλέως πρὸς τὴν κυβερνήσιν Βενιζέλου ὡς πρὸς τὴν ἀναίειν ἡ μὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, ἐπῆλθεν ἰσχυρὸς ἐσωτερικὸς διχασμός. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ἐναντίον τῆς γνώμης τῆς ὑπευθύνου κυβερνήσεως καὶ τῆς πλειοψηφίας τῆς βουλῆς, προέβη εἰς δύο ἀλλεπαλληλοὺς διαλύσεις τῆς βου-